

Ranjan Pandhare,

B.E. Civil, PGD NICMAR

Project Officer, BAIF

निर्माण – स्व पासून समाजापर्यंत!

आपल्या जीवनात काही गोष्टी अशा घडतात ज्यामुळे आपलं संपूर्ण आयुष्य बदलून जातं. त्या सकारात्मकतेने बदलल्या तर समृद्ध देखील करून जातात. अशाच एका प्रवासाची गोष्ट म्हणजे 'निर्माण'. आपण ८वी किंवा ९वीत असताना पासूनच आपल्या आजूबाजूचे लोक, पीअर प्रेशर, सो कॉल्ड सोसायटी आपल्याला करीयर कशात करणार? आता पुढे काय? इंजीनियरिंग करणार की मेडीकल? अशा प्रश्नांनी पछाडून सोडतात. मग १० वीत किती टक्के मिळाले आणि १२ वीत किती? चांगलं कॉलेज भेटलं तर ठीक आहे नाही तर तुमची शिकार होणार हे नक्कीच. या सगळ्या प्रवासात पैसा कसा कमवायचा या वरच ४-५ वर्ष निघून जातात आणि package च्या भानगडी सुरु होतात.

अशाच फेज मधून मी पण गेलो, पण त्या फेज च्या सुरुवातीला म्हणजे इंजिनियरिंगच्या पहिल्या वर्षात मला 'निर्माण' बदल माहिती मिळाली. दुसऱ्याच दिवशी बाबा मला गडचिरोलीला 'सर्च'च्या कॅम्पस मध्ये घेऊन गेले, फार माहिती नसताना आणि रविवारी गेल्यामुळे फक्त कॅम्पस बघून आम्ही परतलो. त्या नंतर बरीच शोधाशोध केली, आणि nirman.mkcl.org वर सगळी प्रक्रिया समजून अमृत सोबत संपर्क आला. इंजीनियरिंग कॉलेज मध्ये पुस्तकी शिक्षणाच्या पलीकडे फार काही घडत नव्हतं. निर्माण च्या कॅम्पस मध्ये जायच्या पूर्वीच मी माझं पुस्तकी शिक्षण गडचिरोलीच्या दुर्गम भागांमध्ये तिथले प्रश्न समजून घेण्यासाठी आणि ते कसे सोडवता येतील यासाठी राबविण्याचा प्रयत्न करत होतो. अर्थात हे प्रयत्न तेव्हा फेल ठरत गेले. तेव्हा एक गोष्ट समजली ती म्हणजे आपण या प्रश्नांना सोडवायला पुस्तकी शिक्षण उपयोगी पडणार नाही. समाजाचे प्रश्न सोडवायला आपल्याला निर्माणची संपूर्ण शैक्षणिक प्रक्रिया समजून घ्यावी लागेल. 'बाहेर होतं ते ट्रेनिंग आणि आतमध्ये होतं ते लर्निंग' या वाक्यामध्ये स्वतःला शोधण्याचा प्रवास इथून सुरु झाला. इंजीनियरिंगला स्कोप असेल किंवा नसेल पण ते आपल्याला चांगलं 'problem solver' नक्कीच बनवतं. आता प्रश्न होता की हे problem solving चं कौशल्य नेमकं कुठे वापरायचं? हा प्रश्न जितका सोपा वाटत होता तितकंच त्याचं उत्तर शोधणं कठीण होतं.

या प्रश्नाचं उत्तर मला 'निर्माण' मध्ये मिळालं. आपल्याला आयुष्यात केवळ पैसा कमवण्याच्या पलीकडे काही तरी वेगळं, समाधान देणारं, नवीन निर्मिती करणारं, करायचं आहे. पण ते कसं? या प्रश्नाचं उत्तर शोधण्याच्या प्रक्रियेला मार्ग दाखविण्याच्या शैक्षणिक अनुभवाचं नाव म्हणजे निर्माण. आपण केवळ Standard ऑफ living वाढविण्याच्या मागे न धावता Standard ऑफ लाईफ कसं वाढवायचं यासाठी माझे पुढचे प्रयत्न सुरु झाले. डॉ. अभय बंग नेहमी एक गोष्ट सांगतात, 'सिद्धार्थ गौतम जोपर्यंत महालात होता, तोपर्यंत जीवनाबद्दल काही दर्शनही नव्हतं आणि प्रश्नही नव्हते. जेव्हा पहिल्यांदा त्याने जीवनातील दुःखे पाहिली तेव्हा त्याच्या मनात प्रश्न निर्माण झाला. 'हीच जर जीवनाची अंतिम फलश्रुती असेल, तर हे जीवन दुःखमय आहे, आणि तसं असेल तर मला त्याचा उपाय शोधला पाहिजे.' सिद्धार्थाचा शोध तिथून सुरु झाला.

आपलं शिक्षण आपल्याला भरपूर माहिती देतं, कधी कधी चांगलं कौशल्य सुद्धा देतं, पण एक गोष्ट नक्कीच देत नाही ते म्हणजे 'सेंस ऑफ पर्पज'. हे पर्पज कसं शोधावं? ते का महत्वाचं आहे? याचं उत्तर शोधण्याचे ठिकाण म्हणजे 'निर्माण'! कॉन्क्रीट च्या जंगलात कोणासाठी इमारत उभारायची? त्यातून मला पैसा सोडून अजून काही आनंद देणारं मिळेल का? त्याचं उत्तर मला 'नाही' असंच मिळालं. आपलं शिक्षण समाजातील कुठलातरी प्रश्न सोडविण्यासाठी वापरायचं आणि ते करत असताना आपल्याला समाधान, आनंद कसं मिळेल या धडपडीला systematically सांभाळायचं कौशल्य निर्माणची युनिक शैक्षणिक प्रक्रिया देते. समाजासाठी काहीतरी करायचं आहे म्हणून आपल्याला आपल्याच आजूबाजूचा समाज 'समाजसेवक' ठरवेल. केवळ आपण ग्रामीण भागात काम करतो म्हणून समाजसेवक ठरविणाऱ्या समाजाला विनोबांनी अचूक वाक्यात उत्तर दिलंय, "जगाकडे पाठ फिरवा म्हणजे जग तुमच्या पाठीशी उभं राहील".

निर्माण सोबत मला १० वर्ष पूर्ण झालीत. या दरम्यान अनेक नामवंत वक्ते, संशोधक, अधिकारी यांच्या सोबत भेटण्याची, त्यांचे अनुभव ऐकण्याची संधी मला मिळाली. सोबत शेकडो समविचारी मित्र मैत्रिणी या प्रवासात भेटत गेले. निर्माणने माझ्या वैयक्तिक सर्वांगीण विकासात मोलाचा वाटा उचललाय हे मी अभिमानाने सांगू इच्छितो. तसंच समाजात वावरताना निर्माण ने मला दिलेली सर्वात मोठी भेट म्हणजे 'सामाजिक जाणीव', आपल्या आजूबाजूला असलेल्या समस्या उघड डोळ्याने बघण्याचं भान आणि ते सोडविण्यासाठी धडपड करण्याचं स्वातंत्र्य आणि कौशल्य. म्हणून हा प्रवास मला 'समृद्ध' करतो. तो असाच सुरु राहील...

निर्माणची नवीन batch लवकरच सुरु होतेय, १८ ते २८ वयोगटातील तरुणांनी nirman.mkcl.org वर अधिक माहिती साठी संपर्क साधावा.

कळावे

रंजन